

**ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА,
КРИМІНОЛОГІЇ ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА**

БУРДА О. М.,
аспірант кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК [343.973]

**ДОСВІД США ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КРАДІЖКАМ
У МЕРЕЖІ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ**

У статті розглянуто проблемні питання запобігання крадіжкам у Сполучених Штатах Америки. Наведено ключові показники негативних наслідків «ритейлінгової» злочинності. Проаналізовано кращі практики запобігання такому виду злочинності та висловлено думку щодо перспективи їх запровадження в Україні.

Ключові слова: крадіжка, магазини, роздрібна торгівля, організована роздрібна злочинність, запобігання крадіжкам.

В статье рассмотрены проблемные вопросы предотвращения краж в США. Приведены ключевые показатели негативных последствий «ритейлинговой» преступности. Проанализированы лучшие практики предотвращения данного вида преступности и высказано мнение о перспективах их внедрения в Украине.

Ключевые слова: кража, магазины, розничная торговля, организованная розничная преступность, предотвращение краж.

The article discusses the issues of preventing theft in the United States. The key indicators of the negative consequences of retail crime are given. The best practices of prevention of this type of crime are analyzed and opinion on the prospect of their introduction in Ukraine is expressed.

Key words: theft, shops, retail trade, organized retail crime, prevention of theft.

Вступ. Світова мережа роздрібної торгівлі найчастіше стикається з таким видом злочинів, як крадіжка. Щодня збитки від такого виду злочинів завдають удару бізнес-сегменту в сфері роздрібної торгівлі та економічному розвитку кожної країни. Протидія таким проявам злочинної поведінки в основному здійснюється суб'єктами господарювання, втім з огляду на наслідки та масштаби поширення цієї злочинності необхідно вдало поєднувати державну політику запобігання «ритейлінговій» злочинності із зусиллями громадськості. Це, своєю чергою, вимагає врахування кращого міжнародного досвіду боротьби з таким видом злочинності.

Аналіз останніх досліджень засвідчив, що, на відміну від України, світове співтовариство активно займається вивченням проблеми крадіжок у мережі роздрібної торгівлі та розробленням відповідних механізмів запобігання. Найбільш активно ця сфера опрацьована Національною торговельною федерацією США (NRF), яка щорічно публікує звіти щодо

стану безпеки в мережі роздрібної торгівлі (NRSS). Також питанням запобігання «ритейлінговій» злочинності активно займається Національна асоціація із запобігання крадіжкам у мережі роздрібної торгівлі (NASP) та низка інших громадських інституцій.

Постановка завдання. Мета статті полягає в спробі описати кращий міжнародний досвід запобігання крадіжкам у мережі роздрібної торгівлі на прикладі США, а також здійснити узагальнення прикладів успішних практик та простежити перспективи їх запровадження в Україні.

Результати дослідження. Злочинність має десятки і навіть сотні тисяч одиничних проявів у вигляді злочинів різної спрямованості, скоєних різними соціальними групами населення з багатоманітних мотивів, неоднаковими цілями, численними способами, різним ступенем тяжкості та наслідками [1, с. 16]. Як один із видів злочинності крадіжки в мережі роздрібної торгівлі нині є соціальною проблемою, яка потребує відповідної реакції громадськості, держави та світу в цілому. Підтверджуючи сказане, Б.М. Головкін зазначає, що крадіжки є найбільш масовими злочинами, що вчиняються в Україні. Вони становлять близько ½ від кількості всіх зареєстрованих злочинів, а у структурі злочинів проти власності їхня частка становить понад 70%. [4, с. 1]. Отже, забезпечення всебічного, активного реагування громадянського суспільства на крадіжки в мережі роздрібної торгівлі має велике значення для майбутнього добробуту нашого суспільства, оскільки негативні наслідки злочинності в сфері «ритейлінгу» безпосередньо впливають на благополуччя багатьох людей.

За даними Національної асоціації із запобігання крадіжкам у мережі роздрібної торгівлі (NASP), крадіжка з магазинів стала одним з найбільш поширених злочинів у США. У середньому це близько 550 тисяч інцидентів на день, що призводить до того, що щороку крадіжки товарів у роздрібній торгівлі завдають шкоди на суму більше 13 мільярдів доларів. Це понад 35 мільйонів доларів збитків на день. Поточні оцінки (NASP) вказують на те, що в середньому кожний одинадцятий американець нині скоює крадіжку з магазину [13]. Водночас Національна торговельна федерація США (NRF) оперує цифрами в 50 мільярдів доларів збитків та більше. Така суттєва різниця пояснюється тим, що федерація (NRF) до сукупних втрат магазинів віднесла п'ять основних складових елементів: крадіжки відвідувачами, крадіжки співробітниками, адміністративні помилки, шахрайство постачальників та інші невідомі втрати. Проте найбільше (36,5%) з цих втрат припадає саме на крадіжки з магазинів [8].

Масштаби та ступінь професіоналізму злочинної діяльності в сфері роздрібної торгівлі спричинили появу нині на території США явища організованої роздрібної злочинності (ORC). Така злочинність становить велику загрозу для економічної стабільності країни. Наслідки крадіжок у роздрібних мережах виливаються у спричинення матеріальної шкоди державі і суб'єктам господарювання, підризи їхньої ділової репутації, а також спричинення шкоди інтересам споживачів [5, с. 131]. Тоді як українські ритейлери підраховують втрати від крадіжок продуктів з магазинів, американські колеги намагаються розробити ефективні способи протидії організованим групам злочинців, які зосереджують свою увагу на брендовому одязі, елітному алкоголю, комп'ютерах, мобільних телефонах, подарункових сертифікатах тощо.

Про крайню стурбованість громадськості свідчать й оцінки, викладені в звіті щодо стану безпеки в мережі роздрібної торгівлі (NRSS) за 2018 рік. Так, 72,7% респондентів вбачають необхідність у прийнятті федерального закону про боротьбу з організованою роздрібною злочинністю [11, с. 3]. Це пояснюється насамперед тим, що майже кожен суб'єкт господарювання є потенційною жертвою організованої роздрібної злочинності (ORC). Так, у 2018 році дев'ять із десяти опитаних респондентів вказали, що ставали жертвою організованої роздрібної злочинності (ORC) як мінімум один раз за останні дванадцять місяців [11, с. 4]. Сказане дає підстави говорити про значні масштаби поширення цього явища, його неконтрольованість та складність у виявленні та запобіганні. Організований характер такої злочинної діяльності вказує на примарні перспективи запобігання крадіжкам у мережі роздрібної торгівлі на етапах готування та планування до скоєння злочину.

Водночас прийняття спеціального законодавчого акта, який регулюватиме питання протидії організованій роздрібній злочинності, не слід вважати панацеєю. Згідно з даними опитування NRF, у штатах, де були прийняті такі законодавчі акти, лише 41,7% респондентів засвідчили, що отримали підтримку в боротьбі з роздрібною злочинністю з боку правоохоронних органів. Причому лівова частка такої підтримки йде від місцевих органів правопорядку – 28,3%, тоді як правоохоронні органи штату приділяють цьому питання значно менше уваги, аніж місцеві органи – 11,7%. Підтримка ж на федеральному рівні є найменшою та сягає, за даними опитування, 1,7%. При цьому 58,3% опитаних респондентів вказали на відсутність будь-яких змін у підтримці в боротьбі з організованою роздрібною злочинністю з боку правоохоронних органів [8, с. 10]. За останніми підрахунками натепер на території США прийнято близько 48 законів, спрямованих на боротьбу з організованою злочинністю в сфері роздрібною торгівлі.

Навіть за всіх досягнень у сфері безпеки магазинні крадіжки затримуються в одному із 49 випадків. Більше того, лише кожного другого із затриманих на місці злочину передають поліції. Це частково пов'язано з тим, що є тенденція «відмови» від затримання магазинних крадіжів та їх судового переслідування з боку осіб, які займаються роздрібною торгівлею, правоохоронних органів та судів. Ці та інші проблеми призводять до того, що здебільшого крадіжки в магазинах залишаються невикритими. Як наслідок, відповідно до індексу злочинності ФБР кількість зареєстрованих крадіжок у магазинах натепер зростає [13]. Такі тенденції свідчать про високий ступінь латентності цього виду злочинів, що вказує на складність у побудові ефективної моделі протидії цим злочинам не тільки в США, але й у більшості світових юрисдикцій. Латентність у такому разі носить переважно штучний характер.

Загальновідомо, що чим краща система безпеки магазину, то тим менша ймовірність вчинення крадіжки. Проте натепер багато дрібних і середніх підприємств роздрібною торгівлі не можуть дозволити собі ті самі заходи безпеки, що використовуються роздрібними мережами великих виробників, як наприклад, дорогі сканери на входних дверях або приховані магнітні мітки на товарах. Не є винятком і ритейлери в США. З огляду на це варто приділити увагу кращим практикам боротьби з роздрібною злочинністю, що запроваджені в США.

Найбільш поширеним способом убезпечитись від роздрібних крадіжок є використання різноманітного роду застережних та попереджувальних знаків (табличок, наклейок, написів тощо). Численні дослідження доводять, що розміщення таких попереджувально-застережних знаків мінімізує ризики стати жертвою роздрібних крадіжів. Насамперед застереження мають бути розміщені на входних дверях магазину, в зонах продажу вартісних товарів та найпопулярніших продуктів серед крадіжів. Такі знаки мають бути розміщені в місцях, де їх обов'язково помітить потенційний крадіж, та водночас вони мають містити різний за спрямованістю контекст і тон повідомлення. Найбільш поширеними нині є такі застереження, як: «Ми спостерігаємо за вами», «Всі сумки підлягають огляду», «Ведеться відеоспостереження», «Крадіжка підлягає кримінальному переслідуванню» [8] тощо. Водночас розміщення подібних застережень не є стовідсотковою гарантією від роздрібних злочинців і має бути вдало поєднане з іншими способами запобігання.

Наступним не менш важливим способом запобігання крадіжкам у мережі роздрібною торгівлі є запровадження політики «належного управління» [10]. Така політика передбачає наявність посади менеджера або управлінця, який відповідатиме за підбір та навчання персоналу, контроль за поведінкою на робочому місці та врегульовуватиме конфлікти соціального характеру всередині колективу. Адже одним із видів крадіжки з магазинів є скоєння цих злочинів саме працівниками таких магазинів. Отже, основним завданням такого менеджера є постійне вдосконалення професіоналізму працівників магазину та створення сприятливого середовища всередині трудового колективу. Оскільки мотивом для крадіжки працівниками магазину часто можуть слугувати певні проблеми, пов'язані зокрема із матеріальним неблагополуччям, незабезпеченням належних умов праці тощо. Іншими словами йдеться про запровадження системи комплаєнс, яка через різноманітні інструменти корпоративного управління спрямовується на запобігання роздрібним крадіжкам.

Окрім політики «належного управління», суб'єкти господарювання мають максимально ефективно використовувати торгову площу магазину не тільки з точки зору правильності розміщення товару, але і з розрахунку на максимальну можливість здійснення контролю за всіма місцями продажу товарів. Це передбачає усунення так званих «сліпих зон» та «прихованих місць», тобто тих зон, де співробітник магазину не має змоги бачити того, що робить клієнт магазину. У такому разі йдеться про попереднє використання «макетування» магазинів [10] під час розміщення торгових зон, що дає змогу ефективно запобігати крадіжкам. Додатково сприятимуть цьому встановлення так званих «дзеркал безпеки». Крім того, співробітники магазину мають пам'ятати про загальні правила запобігання крадіжкам у магазинах, до таких слід віднести:

- 1) необхідність бути більш обачним у певні режими роботи, такі як години пік, відкриття, закриття;
- 2) особливості пильності приділяти покупцям з громіздким одягом, сумками, колясками;
- 3) завжди враховувати загальну (типову) тактику крадіжок, наприклад, переклеювання міток, повернення вкрадених товарів за винагороду, крадіжки в роздягальнях тощо;
- 4) звертати увагу на покупців, які витрачають занадто багато часу на спостереження за персоналом, тими, хто входить і виходить з магазину, не купуючи нічого, а також декількох людей у роздягальні [10].

Окрім звичних для сучасного ритейлера камер відеоспостереження, популярності набирають програми розпізнавання облич. Найбільш відомою платформою, яка надає програми забезпечення, що дає змогу легко ідентифікувати роздрібногo злочинця є "FaceFirst". Ця платформа була спроектована та розроблена в США з метою запобігання вчинення роздрібних крадіжок шляхом поєднання більшої частини мережі роздрібногo торгівлі країни інформацією щодо відомих випадків крадіжок з магазинів та осіб, що їх вчинили. До основних переваг запровадження високотехнологічних програм розпізнавання облич на прикладі програми "Sentinel-iq" від "FaceFirst" належать:

- 1) виявлення потенційних загроз та оповіщення про ризики крадіжки в режимі реального часу;
- 2) наявність мережевої організації платформи, що дає змогу співставляти між особою безліч баз даних;
- 3) виконання перехресного збору інформації про правопорушника;
- 4) біометрична ідентифікація особистості зловмисника;
- 5) інтегрування системи розпізнавання облич практично до будь-якого програмного забезпечення та технічного обладнання [12].

Додатково компанія "FaceFirst" розробила зручні мобільні додатки для операційних систем "iOS" та "Android", які успішно використовуються правоохоронними органами, транспортними центрами, роздрібними магазинами Fortune 500¹, військовими та іншими організаціями у всьому світі. Мобільні сервіси дають змогу швидко та оперативно розпізнавати обличчя роздрібних крадігів у ручному режимі без монтування додаткових камер відеоспостереження, що значно спрощує впровадження таких превентивних елементів для дрібних та середніх об'єктів роздрібногo продажу товарів. Також такі технології є набагато дешевшими, а отже доступнішими для більшого загалу зацікавлених осіб.

Активну позицію в боротьбі з роздрібною злочинністю займає американське громадянське суспільство. Завдяки зусиллям Національної асоціації із запобігання крадіжкам у мережі роздрібногo торгівлі (NASP) надаються спеціалізовані послуги виховного та освітнього характеру, асоціація також забезпечує всебічну підтримку органам кримінальної юстиції, роздрібним торговцям і фахівцям з питань психічного здоров'я, а також батькам, підліткам і дорослим, які можуть та хочуть боротися з проблемами крадіжок з магазинів. Особливу увагу асоціація приділяє постійному вдосконаленню професійних умінь та навичок органів правопорядку за допомогою проведення практичних тренінгів [14]. Про успіхи

¹ Fortune 500 – це рейтинг, що складається та публікується в американському журналі "Fortune", до якого входять 500 найбільших американських корпорацій, розташованих за валовим доходом.

діяльності громадських інституцій свідчить показник рівня рецидиву роздрібних крадіжок. Так, після проходження курсу освітніх та виховних програм, запропонованих асоціацією (NASP), рівень рецидиву є найнижчим серед усіх інших видів злочинів та сягає 2,9%. Досягнення в питаннях соціалізації таких злочинців можливі завдяки діяльності більше ніж 4000 спеціалістів у сфері кримінальної та ювенальної юстиції, які працюють у понад 2000 юрисдикцій США [14].

Під час запровадження міжнародних стандартів боротьби з крадіжками в мережі роздрібною торгівлі слід звернути увагу на той факт, що як у світі, так і в Україні велика частина таких крадіжок вчиняється неповнолітніми. Наприклад, під час вивчення підліткової злочинності в Канаді було виокремлено той факт, що тенденція до крадіжок у магазинах серед підлітків не була пов'язана із соціально-економічними чи моральними проблемами розвитку особи неповнолітнього злочинця. Основна проблема при цьому криється в питаннях соціалізації такої особи, яка супроводжується бажанням отримати задоволення за допомогою гострих відчуттів та веселощів, що, своєю чергою, швидше за все, вплинуло на схильність неповнолітніх до крадіжок з об'єктів роздрібною торгівлі. При цьому основним критерієм вибору об'єкта крадіжки є наявність безперешкодного доступу до товару чи прилавку магазину [9].

В Україні останніми роками серед неповнолітніх злочинців прослідковується тенденція до крадіжок з об'єктів вуличної роздрібною торгівлі (кіоски, палатки, МАФ²). Б.М. Головкін, досліджуючи проблему крадіжок з кіосків неповнолітніми, зазначає, що такий вид крадіжок становить 11,1% від усієї питомої ваги крадіжок неповнолітніх. Найпривабливішими об'єктами є кіоски, розташовані в малозаселених, погано освітлених місцях, без відповідної сигналізації та належної охорони. Їхні власники зазвичай економлять на заходах безпеки [3, с. 85–86]. Не дивно, що вони стають «ласим шматком» для неповнолітніх злочинців, які через відсутність досвіду можуть безперешкодно реалізувати свій злочинний умисел на незахищених або слабо захищених об'єктах роздрібною торгівлі.

Запобігти таким безперешкодним проявам злочинної поведінки допоможуть перш за все новітні заходи безпеки. Зокрема, в багатьох містах України запроваджені Програми під спільною назвою «Безпечне місто», які передбачають серед іншого оснащення міста «інтелектуальними» камерами відеоспостереження. Натепер Програма «Безпечне місто» розвивається одночасно з новітніми інформаційно-телекомунікаційними технологіями і знаходить підтримку Ради Європи, Мережі запобігання злочинності Європейського Союзу, Європейського форуму за безпеку в містах, Міжнародного центру із запобігання злочинності. Дотепер у великих містах України Система «Безпечне місто» являє собою об'єднання локальних засобів відеомоніторингу, фіксації, передавання інформації про стан громадського порядку та забезпечення швидкого реагування на правопорушення [2, с. 52]. Завдяки зазначеній Програмі, а також упровадженню на її основі новітніх систем «Смарт сіті сейфіті», можливо вчасно запобігати крадіжкам з об'єктів роздрібною торгівлі. Функціонування такої системи носить перш за все превентивний характер та спрямоване на мінімізацію ризиків скоєння правопорушень.

Варто констатувати, що Сполучені Штати Америки ведуть активну боротьбу з роздрібною злочинністю, що заповонила територію країни та набула ознак організованої. Діяльність із запобігання цій злочинності охоплює всі інститути суспільства та спрямована на зниження потенційних ризиків вчинення таких крадіжок. Активна робота ведеться як на законодавчому рівні, так і в діяльності громадських неприбуткових організацій, закладів освіти, вищих навчальних закладів. В Україні успішно можуть бути використані практики запровадження політики «належного управління», які знизять ризики найму недобросовісних працівників. Увагу слід також приділити питанням навчання та виховання молодого

² «МАФ» (мала архітектурна форма) – це невелика споруда декоративного, допоміжного, а також соціально-культурного, побутового, торговельного та іншого призначення, яка використовується для покращення естетичного вигляду громадських місць і міських об'єктів, організації простору, доповнюючи композицію будинків, будівель, їх комплексів.

покоління. Передові технології, як наприклад системи розпізнавання облич, не доступні для широкого загалу, проте цю проблему можуть вирішити портативні додатки для мобільних пристроїв тощо.

Інтегрувати міжнародні надбання в національну концепцію запобігання крадіжок у магазинах допоможуть кримінологічні дослідження й оцінка злочинності, тенденцій і закономірностей її утворення, функціонування, розвитку, а також використання цих знань під час розробки комплексу заходів та практичних рекомендації щодо протидії злочинності [6, с. 61] в мережі роздрібно́ї торгівлі.

Висновки. Загальний огляд запобігання крадіжкам у мережі роздрібно́ї торгівлі в США дає підстави говорити про зростання рівня таких злочинів. Як наслідок, країна взяла курс на законодавче врегулювання цієї проблеми та залучення якомога більшої кількості фахівців задля її вирішення, в тому числі й кримінологів. Основна мета впровадження тих чи інших способів запобігання роздрібно́ї злочинності полягає в мінімізації ризиків скоєння крадіжок у місцях продажу товарів. При цьому використовується широкий набір інструментів, які, як правило, застосовуються комплексно. Залишається сподіватись, що з урахуванням міжнародного досвіду вдасться розробити успішну концепцію запобігання роздрібно́ї злочинності і в Україні.

Список використаних джерел:

1. Головкін Б.М. Види злочинності. *Журнал східноєвропейського права*. 2015. № 18. С. 14–21. URL: http://dSPACE.nulau.edu.ua/bitstream/123456789/10145/1/Golovkin_14-21.pdf.
2. Головкін Б.М. Електронна система запобігання злочинності. *З нагоди 100-річчя від дня народження професора М.В. Салтевського* : зб. матеріалів круглого столу, м. Харків, 30 жовт. 2017 р. Харків. 2017. С. 48–52. URL: http://dSPACE.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/13692/1/Golovkin_48-52.pdf.
3. Головкін Б.М. Крадіжка як найтипівіший злочин неповнолітніх. *Часопис Київського університету права*. 2004. № 1. С. 82–88.
4. Головкін Б.М. Кримінологічний аналіз злочинів проти власності. *Теорія і практика правознавства*: електр. наук. фак. вид. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». 2013. Вип. 2. С. 1–10. URL: <http://dSPACE.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5963/1/Golovkin.pdf>.
5. Головкін Б.М. Поняття злочинності в сфері економіки. *Форум права*. 2013. № 3. С. 128–133.
6. Головкін Б.М. Поняття, предмет, система кримінології та її завдання на сучасному етапі розвитку. *Питання боротьби зі злочинністю*. Харків : Право. 2014. Вип. 28. С. 59–68.
7. Edward Daciuk. 5 Steps to Reduce Retail Theft & Shoplifting In Your Business. 2017. URL: <https://fitsmallbusiness.com/reduce-retail-theft/>.
8. Katelyn Gray. Retailers Lose Nearly \$50 Billion Annually to Theft – But Here’s How Signage Can Help. 2018. URL: <https://www.shopify.com/retail/119922883-retailers-lose-45-billion-annually-to-theft-heres-how-signage-can-offset-that>.
9. Lucia Lo, York U. Exploring Teenage Shoplifting Behavior: *A Choice & Constraint Approach*. Sep. 1994; Vol. 26(5); p. 613–639.
10. Matthew Hudson. Shoplifting Prevention 101: A Guide to Stopping Retail Theft. How to Identify and Prevent Retail Theft. 2018. URL: <https://www.thebalancesmb.com/shoplifting-prevention-101-2890256>.
11. Organized Retail Crime Survey. 2018. URL: https://cdn.nrf.com/sites/default/files/2018-11/NRF_ORCS_IndustryResearch_2018_FINAL.pdf.
12. Sentinel-iq face recognition surveillance platform. URL: <https://www.facefirst.com/solutions/surveillance-face-recognition/>.
13. The Shoplifting Problem In The Nation. NASP. URL: <http://www.shopliftingprevention.org/the-issue/>.
14. What We Do. NASP. URL: <http://www.shopliftingprevention.org/what-we-do/>.

